

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มุ่งศึกษาองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการในประมวลกฎหมายที่ชำระครั้งรัชกาลที่ ๑ หรือ กฎหมายตราสามดวง ได้แก่

๑) หลักใหญ่ตามคัมภีร์มนุสฺสรธรรมศาสตร์ ซึ่งเรียกว่า “พระธรรมศาสตร์”

๒) พระอัยการต่างๆ ที่สืบสาขาคดีมาจากหลักใหญ่ตามพระธรรมศาสตร์ ซึ่งเรียกว่า “พระราชศาสตร์” และ

๓) ตัวอย่างกฎหมายต่างๆ อันมีที่มาจากจารีตประเพณี คติพิพลาจากพระพุทฺธศาสนา พระบรมราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ในเรื่องต่างๆ ด้านการปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน และอื่นๆ ซึ่งเรียกว่า “พระราชนิติศาสตร์”

การศึกษาโครงสร้างกฎหมายตราสามดวงฉบับนี้ ยังมุ่งแสดงให้เห็นปรัชญา เจตนารมณ์ วิวัฒนาการของกฎหมาย และบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงตั้งพระราชบัญญัติ ชำระ และปรับปรุงตัวอย่างกฎหมายตลอดระยะเวลาที่มีการบังคับใช้กฎหมายนั้นๆ เพื่อให้การปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน การกำหนดสิทธิและหน้าที่ระหว่างปัจเจกชนต่อบุคคลด้วยกัน และระหว่างปัจเจกชนต่อรัฐให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม เหมาะสมแก่สภาพการณ์ในขณะนั้น ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระธรรมศาสตร์ พระราชศาสตร์ และพระราชนิติศาสตร์ในแง่ของจุดประสงค์ในการออกกฎหมายแบบเก่าของไทย และยังชี้ให้เห็นว่า การศึกษากฎหมายตราสามดวงทำให้เข้าใจบริบทสังคม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองของไทยโบราณได้ดีขึ้นอย่างไร

Abstract

This is an analytical study of the so-called “Kotmai Tra Samduang”, or the Law of the Three Seals, which was codified in 1805 during the reign of King Rama I, 1782-1808. It explains the complicated structure of the Law of the Three Seals. The writer points out that the Siamese law makers’ conception of legal authority and administration of justice had led them to divide the law texts into three separate categories, the **Dhammasastra**, the **Phra Rajasastra**, and the **Phra Rajanitsastra**. In dealing with the structure of the Law of the Three Seals, this study also discussed the philosophical foundation of the Siamese law code, its evolution, and the ultimate role of Siamese kings in the promulgation and revisions of Siamese laws. It is claimed that the Siamese kings made new decrees in response to the ever-changing social conditions, especially the factors influencing relations between individuals and between state and individuals. The principle of the **Phra Rajanitsastra** provided the kings with the right to issue new regulations in order to redress the various administrative and juridical problems. These regulations, provided they remained in use over a long period, were to be raised in status as the **Phra Rajasastra** and later to be included as one of the **Phra Aiyakan** (codified) sections of the corpus of the law of Siam. Finally, the writer emphasizes that it is imperative for one to study the Law of the Three Seals to truly understand Thai society from the historical, cultural, socio-economic, and political points of view.